

Nr 448

Av herr Hedlund m. fl., angående riktlinjer för ungdomens etiska, moraliska och sociala fostran, m. m.

Ungdomsbrottsligheten tilltar i en omfattning, som allmänt inger oro. I fråga om bilstölder har vårt land rekord, och våldsbrotten ökar i antal snart sagt från dag till dag. Det är visserligen inte enbart ungdomar, som gör sig skyldiga till sådana brott, men det faktum att tonåringar och ännu yngre ungdom ofta figurerar i polisrapporterna i dessa sammanhang är en allvarlig sak. Detsamma är förhållandet med andra oarter hos ungdomen; det förekommer en allmän slapphet och hållningslöshet, som tar sig uttryck i uppstudsighet mot lärare och föräldrar och oförsämndhet mot äldre personer. Det föreligger en avsaknad av respekt för andra människors liv och egendom. I storstadsområdena är ligistgångens verksamhet mångestades en sannskyldig plåga. I skolan förekommer svåra disciplinproblem o. s. v. Allt detta kan inte rubriceras som brottslig verksamhet, men det varken kan eller bör för den skull tolereras.

Här är icke avsikten att genom generaliseringar göra bilden av vår ungdom mörkare än den är. Brottslighet eller oarter i annan form är inte något, som utmärker hela vår svenska ungdom. Missförhållandena är begränsade till vissa grupper av ungdomen och mera framträdande i storstäderna än annorstädes. Vår ungdom är i stort sett duktig och skötsam och mera frimodig i sitt uppträdande än gångna generationers ungdom. Trots detta vore det direkt felaktigt att avgränsa dessa ungdomsproblem till dem, som direkt hemfallit åt brottslig verksamhet eller andra grova oarter. Brottsligheten och oarterna bör i stället ses som symptom, ett uttryck för att det även bland andra ungdomar förekommer svårigheter att finna sig till rätta i vårt samhälle, ehuru dessa förmått att någorlunda hålla sig inom lagens och det normala beteendets ramar. I alla tider har det förekommit ungdom, som haft svårighet att inordna sig i ett normalt samhällsliv, och i alla tider har det förekommit att en del av denna ungdom hemfallit åt brottslig verksamhet. Det kan nu konstateras att ungdomsbrottsligheten ökat mycket kraftigt under de senaste decennierna. Brottslighetsstatistiken är en vansklig mätare när det gäller att göra jämförelser med gångna tider.

Man måste ta hänsyn till att statistiktekniken som sådan förbättrats, att samhällets möjligheter att klarlägga och beivra begångna brott ökats, att lagstiftningen i ett komplicerat samhälle för den enskilde ter sig mera rigorös med påföljd att risken för lagöverträdelse ökar o. s. v. Oaktat detta har ungdomsbrottsligheten ökat i oroväckande hög grad, och man kan där-

av också dra den slutsatsen att de ungdomar, som har etiska, moraliska och sociala anpassningsproblem, över huvud taget även ökat kraftigt. Det kan inte uteslutas att ökningen relativt sett är större än själva ungdomsbrottsligheten.

Det anförda bör inte fattas som en kritik av den uppväxande generationen. Snarare bör det fattas som en kritik mot oss, som tillhör den äldre generationen. Vi har inte tillräckligt förstått innebörden i de förändringar i ungdoms- och uppfostringssituationen, som samhällsomvandlingen fört med sig. I den mån vi observerat dessa ting har vi i alltför hög grad ensidigt koncentrerat vårt intresse på dem, som redan spårat ur. Detta har tagit sig uttryck i en debatt för eller mot straffskärpning, för eller emot aga i skolan o. s. v. Frågan om korrigeringsmedlen är givetvis viktig, men än viktigare är att söka kartlägga varför ungdomsbrottslighet, oarter och bristande anpassning visar en sådan påtaglig stegring. Vi måste när det gäller ungdomsproblem och ungdomsfostran mera se till det primära än till det sekundära.

Vad det gäller åtgärder för att bekämpa ungdomsbrottsligheten och frågan om hur samhället över huvud taget bör reagera mot dessa företeelser har sedan länge pågått en livlig diskussion, och många utredningar har sysslat med dessa problem. Tyvärr har denna diskussion och de gjorda utredningarna avsatt ganska ringa praktiska resultat. Avsikten med denna motion är emellertid inte att syssla med den juridiska sidan av ungdomsfrågorna. Vi avser i stället att diskutera vad som bör göras för att förhindra att ungdomarna spårar ur i sin livsföring. Skall de i vid bemärkelse asociala tendenserna med framgång kunna bekämpas, måste de djupare liggande orsakerna till dessa företeelser i möjligaste mån bringas ur världen.

Vilka orsakssammanhang som ger upphov till brottslighet och andra avarter, vet vi kanske i grund och botten rätt litet om. Man kan peka på en rad faktorer, men vilken betydelse man bör tillägga var och en av dem är svårt att avgöra. Den omständigheten att ungdomsbrottsligheten är störst i städerna synes peka på att den stora folkomflyttningen från landsbygd till tätorter, som länge pågått, har sin del i skulden. Bland lärare är det ofta vitsordat faktum att disciplinproblemen i skolan ofta blir hart när olidliga i storstädernas s. k. inflyttningsområden, men av betydligt mindre svår natur i stadsdelar med sedan länge rotfast befolkning. De inflyttade familjerna kommer in i en ny miljö med andra levnadsvanor och kanske också andra moraliska värderingar än dem, som präglade livet i deras gamla hemorter. De känner sig andligen rotlösa i den nya omgivningen. Denna rotlöshet påverkar också i hög grad deras barn.

Av undersökningar, som gjorts av klientelet vid ungdomsvårdsskolorna, framgår ganska klart, att en avsevärd del av de ungdomar, som kommer i konflikt med lagarna, har växt upp i hem, som på ett eller annat sätt är mindre lämpliga. Många kommer från hem, där föräldrarna varit hemfallna åt alkoholism, prostitution och brottslighet. Andra kommer från hem,

där föräldrarna separerat från varandra genom skilsmässa. Barnen slits mellan fadern och modern och blir osäkra och snedvridna i sitt känsloliv.

Det kan sålunda konstateras att de miljöer, där ungdomsbrottslighet och disciplinproblem förekommer i påtagligt hög grad, karakteriseras av att barn och ungdom där möter allmän rotlöshet och avsaknad av förankring i fasta värderingar och normer. I stället möter de ofta mot varandra stridande värderingar och uppfattningar om vad som är rätt och riktigt och om hur man skall leva och bete sig.

Den s. k. normlösheten är särskilt påtaglig i vissa miljöer, och det är främst ungdom från dessa miljöer, som inte förmår anpassa sig i ett normalt samhällsliv. Vi vill dock ifrågasätta om inte barnen i vårt samhälle över huvud taget möter något som närmast kan benämnas normlöshet.

Vi menar inte att det svenska folket skulle vara i avsaknad av gemensamma normer och värderingar, men betecknande för vårt samhälle är att det är särmeningar och skiljelinjer som uppmärksammas och diskuteras. Den för en förkrossande majoritet gemensamma grunden anses så självklar att den förbises. I praktiskt taget all offentlig debatt, i press, radio, TV, film, teater samt i propaganda och reklam osv. är det oftast särmeningar och det särpräglade och ibland även missförhållanden och avarter som belyses. Detta är naturligtvis tillåtet för att inte säga riktigt och naturligt, ja, rentav nödvändigt i en demokrati. På barn och ungdom, som ännu inte fått en fast förankring i de gemensamma etiska, moraliska och sociala värderingarna och normerna, gör det dock ett förvirrande intryck. Det är förklarligt om många unga känner sig villrådiga om vad som är rätt och riktigt.

De spörsmål som här berörts har en parallell på ett annat område, nämligen det som gäller ungdomens fostran till medborgare i vår demokratiska gemenskap. En avgränsad del av detta område har nyligen varit föremål för utredning av en kommitté tillsatt av kungl. skolöverstyrelsen. Kommittén har haft i uppdrag att undersöka skolans roll i arbetet att stärka motståndskraften mot propaganda och psykologisk krigföring och efter slutfört arbete avgivit ett betänkande, »Propagandakritik och samhällssolidaritet i skolundervisningen». Enligt vår mening har de sakkunniga handlagt detta principiellt ytterligt ömtåliga spörsmål med föredömlig varsamhet och vidsyn. Det bör dock uppmärksammas att frågan om medborgarnas solidaritet och samhörighet med samhället-nationen endast är ett av de olika delproblem, som uppstår när det gäller att ange skolans roll och ställning i samhället. Samtliga dessa delproblem måste dock lösas från en gemensam grund. Den etiska, moraliska och sociala anpassningsgrund, som är nödvändig för att undgå ungdomsbrottslighet och andra avarter, är också nödvändig för en sådan samhällssolidarisk hållning, som ovannämnda utredning hade uppgift att kartlägga. Den är också nödvändig för all övrig mänsklig gemenskap och samlevnad i ett samhälle som vårt. För den framtida skola, som nu håller på att växa fram i försöksverksamheten, har angivits att den vad det gäller ungdomsfostran skall ha ett »demokratiskt ideal».

Det har också angivits att skolan skall ha karaktären av en »ständigt pågående skolreform». Detta senare får ses mot bakgrunden av det moderna samhällets ständiga förändringar. De mera abstrakta mål, som på 1940-talet angavs för den framtida skolan, åtföljdes inte av några mera konkreta anvisningar och mål. Dessa gjordes i betydande grad beroende av försöksverksamheten. Det kan dock ifrågasättas om man inte under 1940-talet delvis felbedömde den framtida ungdomssituationen. De tendenser till bristande anpassning som då fanns betraktades som krisföreteelser, direkt förknippade med orostiden under 1940-talets första hälft. Den senare utvecklingen har utvisat att detta antagande inte var riktigt. Det är uppenbarligen betydligt svårare för ungdomen att finna en harmonisk anpassning i det moderna samhället än vad man tidigare trott.

Den första reformperioden för förverkligandet av enhetsskolan går nu mot sitt slut. Den kommer att avlösas av ett skede, då den nya skolan praktiskt skall förverkligas över hela vårt land. Enligt vår mening ligger det helt i linje med tanken på »en ständigt pågående skolreform» att nu ompröva skolans roll och möjligheter som ungdomsfostrare. Dagens ungdomssituation är helt annorlunda än den, som användes som utgångspunkt vid den begynnande debatten om den nya skolan. Vi vill därvid betona att vi tagit ungdomsbrottslighet och andra direkta avarter som utgångspunkt endast för att belysa de svårigheter som dagens ungdom möter vid sin anpassning till vuxenlivet. Det torde vara allmänt känt att många ungdomar kämpar med stora svårigheter av mental och moralisk art.

Frågan om skolan som fostrare är i åtskilliga avseenden av principiellt ömtålig natur. Detta får dock icke avskräcka från att man griper sig an dessa problem och söker få fram de riktlinjer, som situationen kräver. Eljest löper skolan risk att som fostrare komma i samma situation som de föräldrar och målsmän som missuppfattat innebörden i den s. k. fria fostran. Denna har felaktigt tolkats som en fostran i fullständig frihet — eller helt enkelt avsaknad av fostran — medan den i stället bör innebära en fostran under vägledning och gott föredöme men fri från våld.

Också för skolans fostrande gärning måste man få fram en sådan fast vägledning. Lika litet som man i hemmens fostran kan tillåta en fullständig frihet, en avsaknad av fostran, kan man i ett demokratiskt land underlåta att fostra ungdomen enligt de värderingar och normer, som är gemensamma för praktiskt taget hela folket och som är bärande för hela gemenskapen och samhället. Demokratien är inte endast en styrelseform. Den är också en livsform. Den har ett etiskt och moraliskt innehåll. Enligt vår mening finns i de kristna grundtankarna och i den kristna humanismen en god grund för den vägledning som behövs. Vi är också övertygade om att även människor, som inte direkt bekänner sig till denna åskådning, till fullo kan acceptera och bejaka sådana riktlinjer för ungdomens fostran till en harmonisk anpassning i den mänskliga gemenskapen. Mellan kristen och annan humanism torde i detta avseende icke föreligga några oförenliga attityder. Det finns enligt vår mening en tillräckligt stark grund av gemen-

samma värderingar och normer, för att man i endräkt skall kunna lösa dessa spörsmål. Frågan om närmare utredning och prövning av dessa ting liksom åstadkommandet av praktiska anvisningar och riktlinjer är enligt vår mening av stor angelägenhetsgrad. Barnens och ungdomens etiska, moraliska och sociala fostran får inte förbises eller försummas.

Vi hyser respekt för dem som menar att skolans primära uppgift skall vara av undervisande och kunskapsmeddelande art. Disciplinproblemen är dock mångenstädes så svåra i skolan, att de verkar synnerligen störande på undervisningen. Det kan därför ifrågasättas om inte ett större uppmärksammande av fostringsfrågan skulle verka befrämjande även på själva kunskapsmeddelandet.

I allmänna debatten har förts fram förslag om att ämnet samlevnad skall upptagas i skolundervisningen. Visserligen ingår detta ämne i större eller mindre utsträckning i vissa andra ämnen. Då det inte kan uteslutas att ett särskilt utrymme för etiska, moraliska och sociala samlevnadsproblem skulle inverka tjänligt även på själva undervisningen, menar vi att denna fråga bör bli föremål för särskild uppmärksamhet i utredningsarbetet.

Att vi i det föregående huvudsakligen uppehållit oss vid skolans roll vad det gäller ungdomens fostran innebär inte att vi förbiser den primära roll som hemmen spelar. Med hänsyn till den sammanlagda tid, som barn och ungdom tillbringar vid skolor, är det dock nödvändigt att man även i skolan beaktar deras fostran. Oaktat detta torde hemmen vara den primärt avgörande faktorn. Vad som från samhällets sida kan göras för att förbättra hem och hemmiljöer är att bygga ett bättre samhälle.

Självfallet stöter man i ett samhälle som vårt, där människans och familjens frihet skattas synnerligen högt, på stora svårigheter när det gäller att i ett eller annat avseende påverka hemmen som fostrare. Enligt vår mening får man inte på ett otillbörligt sätt ingripa i föräldrarnas rätt att fostra sina barn. Detta utesluter dock inte att vissa åtgärder vidtages i upplysande syfte.

Det är allmänt omvitnat att dåliga filmer, smaklös och rå serielitteratur osv. ofta utövar en demoraliserande inverkan på barn och ungdom. En annan negativ företeelse, som alltmer synes öka, är att barn långt nere i folkskoleåldern fullständigt okontrollerat vistas ute långt in på nattetid. Rökning bland barn ända ner mot tioårsåldern är ockå ett oskick som alltmer griper omkring sig. Inte minst för lärare och för många föräldrar skulle det vara av synnerligen stort värde med en allmän upplysningskampanj i syfte att få till stånd en likartad bedömning och något så när likartade och sunda normer från hemmens sida i dessa frågor. En sådan upplysningskampanj skulle lämpligen kunna ske via radio, TV och press. Från målsmannorganisationens sida utträttar man på detta område ett synnerligen värdefullt arbete, som är värt stöd och uppmuntran från samhällets sida. På målsmannahåll är man säkerligen också beredd att medverka vid upplysningskampanjens planläggning och genomförande.

Hem, skola och kamratkrets, och i ett något senare skede ungdoms- och andra ideella organisationer, torde vara de faktorer, som utövar det största inflytandet på barn och ungdom. Tyvärr sammanfaller inte alltid de värderingar och normer, som barnen möter i dessa olika sammanhang, vilket avsätter menliga spår i barnens fostran. Särskilt vanligt är olika värderingar mellan å ena sidan hem och skola och å andra sidan kamratkretsen. I vissa fall torde också en motsättning mellan å ena sidan hem och å andra sidan skola förekomma. Vanligen torde det dock i sådana fall röra sig om ett mindre antal hem, som av en eller annan orsak uppenbart brister som fostrare. Det är sålunda inte på det området — utan på kamratkretsens — som det större problemet finns.

Det är allmänt bekant att lärarna under barnens första skolår har relativt lätt att fostra barnen och att komma tillrätta med disciplinproblemen. Senare, särskilt under barnens pubertetsålder, blir dock dessa problem ofta synnerligen svårbemästrade. Det förekommer ofta att osunda kamratkretsar, gäng och ligabildningar, utövar ett demoraliserande inflytande och river ner vad hem och skola under sin fostran byggt upp. Det bör uppmärksammas att sådana kamratkretsar inte bygger på en social gemenskap, som har förankring i hem eller skola. I den upplysningsverksamhet, som tidigare berörts, bör framhållas att föräldrarna har ansvar för barnen och deras levnadsvanor även sedan de kommit upp i pubertets- och tonåren. Vad vi främst efterlyser i detta avseende är dock lämpliga former för en samverkan mellan hem, skola och kamratkrets. En sådan samverkan har många gånger betonats i den allmänna debatten, men man synes hittills inte ha kommit fram till mera allmänt vedertagna konkreta former.

Inte minst ur lärarnas synpunkt vore det värdefullt med en sådan konkret samverkan. Dessa står alltför ofta inför den situationen att de från hem och skola okontrollerade kamratkretsarna ständigt utövar ett dåligt inflytande på eleverna. Detta torde i många fall bero på att det i skolklasserna saknas ett socialt kamratliv med värderingar och normer som någorlunda sammanfaller med skolans. Tvärtom är ledarna i sådana kamratkretsar ofta barn och ungdomar, som av en eller annan orsak har en negativ inställning till skola och lärare. Den sociala kontroll som utövas i dessa kamratkretsar är ofta av sådan karaktär, att ohörsamhet i undervisningen och nonchalans mot lärare och föreskrifter från skolan räknas som meriter. Enligt vår mening bör möjligheten att ersätta och motverka detta inflytande med ett annat socialt kamratliv, som bättre harmonierar med hemmens och skolans normer, prövas ingående. På en del håll har man i vissa åldersgrupper gjort försök med klassföreningar, som fyllt vissa funktioner vid skolan men som också haft viss verksamhet under elevernas fritid. Erfarenheterna av denna verksamhet synes vara övervägande goda. Enligt vår mening bör det mera ingående prövas om inte detta är en väg att beträda, när det gäller att få till stånd vad vi här kallat ett socialt kamratliv inom skolans ram och en samverkan mellan hem, skola och kamratkrets. Inte minst lärarna, som särskilt i de ibland alltför stora klasserna till följd av dåligt kamratinflytande ofta ställs inför hårda psykiska påfrestningar, tor-

de hälsa åtgärder i en sådan riktning med tillfredsställelse. Vi avser inte här att frammana en av samhället styrd ungdomsverksamhet, till form och innehåll bestämd av det allmänna. Att det på denna väg går att åtminstone i vissa åldrar komma fram till en viss självstyrelse — och därmed också till förståelse för demokratiens former — och att man även i stor utsträckning skulle kunna ersätta den sociala kontrollen från mindre lämpliga kamratkretsar med ett ur fostringssynpunkt mera positivt kamratinflytande, torde dock inte behöva ifrågasättas. Vad det gäller sådana klassföreningars funktioner på vanlig skoltid finge självfallet vederbörande lärare ta det yttersta ansvaret. Om lärarens hjälp och medverkan blir erforderlig vid verksamhet utanför egentlig skoltid, bör enligt vår mening en rimligt avvägd ersättning utgå. Vi tror dock att man från föräldra- och målsmanhåll skulle vara beredd att medverka i sådan utsträckning, att lärarens medverkan utanför egentlig skoltid normalt skulle vara överflödig. Det intresse, som många föräldrar visat för att medverka som »scoutmammor» och »scoutpappor», synes verifiera ett sådant antagande.

Vidare torde man vara beredd att lämna stöd och medverkan från många ungdoms- och andra ideella organisationer av skilda slag, från söndagskolor m. fl. Dessa organisationer har oftast ett intresse av att sprida kännedom om sin verksamhet bland barn och ungdom. Genom sin medverkan skulle organisationerna få tillfälle därtill. De skulle också kunna tillföra idéer och nya impulser i verksamheten och därmed motverka den risk för uniformitet, som måhända eljest skulle kunna föreligga. Organisationerna torde också få nytta av en sådan medverkan ur framtida rekryteringssynpunkt, vilket enligt vår mening skulle vara av stort värde. Föreningsverksamhetens ungdomsfostrande värde är allmänt bekant och omvittnat.

Av principiella skäl anser vi att en sådan verksamhet, som skisserats i det föregående, skall upphöra när eleverna kommer till den ålder, då det är normalt att de tillhör fria och helt självstyrda föreningar och sammanlutningar. Föreningsfrihetsprincipen får under inga omständigheter kränkas, och inte heller får man inkräkta på ungdoms- och andra fria organisationers verksamhetsfält.

Måhända kommer en mera ingående utredning att ådagalägga något annorlunda former för en samverkan hem, skola, kamratkrets och ungdoms- och andra organisationer m. fl. Vår avsikt har dock icke varit att presentera en färdig lösning utan snarare att ge vissa praktiska uppslag. Vi har främst velat understryka vikten av att man söker uppnå påtagliga och konkreta former för denna samverkan. Vi är vidare medvetna om att det inte föreligger ett påtagligt behov av en dylik verksamhet överallt i vårt land, men detta utgör givetvis ingen motivering för underlåtenhet, där åtgärder verkligen behövs.

De problem och spörsmål som här berörts är av vitalt intresse för såväl enskilda medborgare som hela vårt samhälle. Situationen i ungdomsvärlden är inte tillfredsställande. Enligt vår mening är det felaktigt att kategoriskt

lasta ungdomen för detta. Vad som brustit och vad som kommer att brista i dessa avseenden får främst vi, som hör till den vuxna generationen, påta oss ansvar för. Likaså får vi känna oss ansvariga för det eftermäle, som situationen och betingelserna i det framtida samhället kommer att utgöra.

Samtidigt som dessa spörsmål är av allvarlig och angelägen art är de i vissa avseenden av en ur principiell synpunkt ömtålig natur. Den omständigheten utgör dock ingen motivering för att vi skall underlåta vad som är varje vuxen generations plikt: att ge den uppväxande generationen sådan kunskap och sådan insikt, som har fäste i känslolivet och som ger en sådan inriktning av viljelivet att den kan finna sig tillrätta i en harmonisk och sund mänsklig gemenskap och samlevnad.

Med stöd av vad som ovan anförts får vi hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning rörande riktlinjer för ungdomens etiska, moraliska och sociala fostran, en upplysningskampanj i enlighet med vad ovan anförts, och former för samverkan mellan hem, skola och kamratkrets m. fl. samt vidare om framläggande av förslag, som härav kan föranledas, och vidtagande av övriga åtgärder, som kan främja motionens syfte.

Stockholm den 27 januari 1959

Nils G. Hansson

i Skegrie

S. G. W. Wahlund

J. Onsjö

Lars Eliasson

i Sundborn

S. Vigelsbo

Erik Larsson

i Norderön

Gunnar Hedlund

C.-O. Carlsson

J. W. Pettersson

i Norregård

Rune Gustavsson

i Alvesta